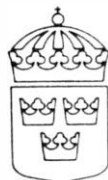

Motion till riksdagen

1988/89:N368

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Sverige, EG och informationsteknologin (IT)

Mot.
1988/89
N368-371

Konsekvenserna av denna oprövade och ofullgångna programteknik som nu börjar användas över hela världen kommer att vara lika smygande, lika svårförutsägbara och svåröverskådliga som miljökatastroferna som uppstått i släptåg på de kemiska utsläppen från industri, jordbruk och kraftverk.

(Lars Philipson, professor i datorsystemteknik, Lunds universitet, uttalat i november 1988)

Försvarets Materielverk (FMV) ägnade sig i slutet av 70-talet åt ett utvecklingsprojekt kallat Dator 80. Syftet var att ta fram konkurrenskraftiga flygburna datorer för militära tillämpningar. Åtgärder för att försöka minska det ensidiga beroendet av utländska tillverkare för strategiska komponenter var ett viktigt motiv.

Industrifusioner och inhemska rationaliseringar har gjort att länder i Västeuropa endast har en eller ett par större industrier inom de militära tillverkningsområdena. Sverige har i stort sett endast en flygindustri, Saab, ett artilleriföretag, Bofors, och en flygmotorfabrikant, Volvo Flygmotor. Strävandena efter minskade kostnader är högaktuella för Sveriges vidkommande. Det är därför inte helt otänkbart att det samgående mellan Bofors och Förenade Fabriksverken, som nyligen aviserades ryktesvägen och via massmedia, kommer till stånd.

Andra möjligheter ges genom internationell arbetsfördelning.

Sveriges extrema export- och importberoende understödjer en sådan utveckling. Det är ett välkänt faktum att det existerar ett nära samband mellan viss avancerad civil teknologi och militära tillämpningar inom Västeuropa. Sveriges allt intimare projektsamarbete med EG och Eureka måste därför analyseras ingående.

Varför skräms EG-anhängarna?

I det nuvarande politiska klimatet i Sverige försöker politiska anpasslingar och harmoniseringsivrare spela på myten om att Sverige som litet industriland är hårt klämt mellan de storas sköldar, dvs. USA och Japan. Varningsrop skallar om att vårt land håller på att "portugaliseras" eller bli "en fattig kusin från landet". Det påstås att Sveriges omvandling inför det västeuropeiska integrationsarbetet kommer att bli plågsam, men att vi måste inordna oss för näringslivets skull.

Vpk befarar att EG-propagandan, genom sin brist på analys och genom halvt uttalade hot om Sveriges utsatthet, kan spela reaktionära krafter i

händerna. Det finns risk för att ett korporativistiskt samhälle håller på att cementeras. Där tidigare klara gränser fanns mellan industri och stat, eller mellan grundforskning och tillämpning, sker en diffus sammansmältning.

Fram till 1982 var relationerna mellan Sverige och EG ganska okomplicerade på frihandelsavtalets grund. I dag har EG:s nya teknik- och industripolitik på ett markant sätt påverkat den svenska hållningen. Genom olika nätverk, projektsamarbeten och underlydande partssammansatta grupper forceras ett teknologiskt och industriellt utvecklingsarbete, skyddat från demokratisk insyn. I dessa kretsar svetsas nytända dataforskare samman med den nationella politiska och den transnationella industrins eliter. Här formas en hybrid genom EG:s, EFTA:s och Nordiska ministerrådets olika samverkansformer, där stormaktspolitiska strategier och föregivet öppet FoU-samarbete ingår i spelet.

Det är alltså inte enbart tullmurar som rivits; gränserna håller på att lösas upp i flera bemärkelser. Skillnaderna mellan det civila och det militära suddas ut alltmer. Ett nytt kodifierat språkbruk växer fram. Besynnerliga bokstavskombinationer och förkortningar med amerikanskt ursprung är ett kännemärke i denna nya näringslivsanpassade EG-värld. Vem kan vara säker på att det bakom oskyldiga bokstäver som ESPRIT, DRIVE eller RACE inte finns strategiska projekt med koppling lika gärna till ett militärindustriellt som ett bilindustriellt komplex?

Hur många vet att det bakom PROMETHEUS finns ett internationellt syndikat som har ambitionen att bygga upp världens största elektroniska vägtransportsystem? Högst en promille av Sveriges befolkning har fått information om att de som skattebetalare redan finansierar detta projekt för ökad massbilism i Västeuropa.

IT 4-programmet

Enligt uppgift presenterar regeringens IT-delegation under januari 1989 de projekt och projektområden som valts ut för de kommande åren. "Den första IT 4-konferensen" är utlyst till den 26, dvs. en dag efter allmänna motionstidens utgång i Sveriges riksdag.

Fram till oktober 1988 har delegationen godkänt omkring 40 projekt. För dessa har avsatts ca 290 milj. kr. av de statliga 495 milj. kr. som IT 4 omfattar. Drygt 50 % av de avsatta medlen går till forskningsinstitut, universitet eller högskolor. Dessutom har det reserverats omkring 140 milj. kr. för projekt/projektområden, men där krävs det, enligt IT-delegationens kanslichef, ytterligare beslut innan några projekt kan komma igång. (Dessa uppgifter är lämnade till riksdagens utredningstjänst i december 1988.)

Delegationen har godkänt ett antal projektansökningar angående bilindustrins Prometheus-projekt. Kostnaderna uppgår till 100 milj. kr. varav IT 4 bidrar med 40 milj. kr.

Internationella och nationella samband – en återblick

Sedan 1970-talet har Etienne Davignon, då han var EG-kommissionens industripolitiskt ansvarige, varit en pådrivande kraft för att inpränta bilden av ett utarmat Västeuropa. Det uppstod ett starkt propagandistiskt tryck

Mot. 1988/89
N368

bakom påståenden om att Europa höll på att duka under av "åderförfalkning", dvs. industriellt och teknologiskt. Den uppmålade hotbilden om Västeuropas efterblivenhet, i förhållande till USA och Japan, fick så småningom avsedd effekt.

Mot. 1988/89
N368

- 1981 EG-kommissionens ordförande Etienne Davignon tog initiativet till en rundabordskonferens med ledarna för Västeuropas 12 stora elektronikföretag.
- 1982 Davignon lanserade officiellt tanken på informationsteknologiskt FoU-samarbete kring ESPRIT.
- 1982 Volvochefen P G Gyllenhammar ansåg i ett tal i USA att det behövdes en ny Marshallplan för att motverka Europas "åderförfalkning".
- 1982 (strax efter regeringsskiftet) uppvaktades den nyutnämnde socialdemokratiska industriministern i Sverige av chefen för Rifa, Ericssonkoncernens halvledarföretag, Stig Larsson. (Rifa-chefen flyttades så småningom till chefsstolen på EIS, Ericsson Information Systems; numera är Stig Larsson som bekant generaldirektör för nya Affärs-SJ.) Larssons uppdrag hos Thage G Peterson var att för Ericssonkoncernens samt ASEA-Hafos räkning inspirera regeringen till ett nationellt mikroelektronikprogram (NMP).
- 1983 antog EG-parlamentet en rapport om vapenanskaffning och vapenexport. IEPG:s medlemsregeringar uppmanades att samarbeta med USA som grupp och inte genom bilaterala avtal. (Alla europeiska medlemmar av NATO-alliansen är också medlemmar i IEPG, vilket fungerar som ett informellt forum där ländernas statssekreterare möts.)
- 1983 konstituerade sig de s.k. Rundabordsindustrialisterna och gav P G Gyllenhammar rang som ordförande. Klubben hade vid detta tillfälle växt till 27 medlemmar. Även ASEA-chefen Curt Nicolin tillhörde nu den exklusiva organisationen.
- 1983 (dec) godkände den svenska riksdagen ett förslag från dåvarande industriministern om att upprätta ett nationellt program för mikroelektronik (NMP). Beslutet innebar ett kraftigt vidgat ekonomiskt åtagande för staten. NMP var den första samlade programsatsningen inom elektronik- och informationsteknologiområdet i Sverige. Programmet öppnade vägen för stödformer och FoU-politiska styrmedel på ett sätt som aldrig prövats tidigare.
- 1984 beslutade EG:s ministerråd att starta ett omfattande och långsiktigt industriellt mikroelektronikprogram – ESPRIT – med regeringar, storkoncerner samt institutioner och högskolor som deltagande finansiärer. Det är det största och högst prioriterade av EG:s program med en budget på 11,7 miljarder kr. (dec. 1987).
- 1984 Sverige tog på sig ett aktivt ordförandeskap för EFTA. Planerna på att etablera en ny bas för en 17-nationersmarknad diskuterades intensivt.
- 1984 (april) Ministermötet med deltagare från både EG och EFTA tog initiativ till den s.k. Luxemburgdeklarationen, vilken fastslår vikten av att "bygga upp ett dynamiskt område i Europa" för hela EG- och EFTA-området. Den gamla hotbilden plockades fram igen; det heter bl.a.:

- Länderna i Europa har kommit till insikten att samarbete inom forskning-
en är en absolut nödvändighet som motvikt till de främsta konkurrenterna
USA och Japan. Dessutom finns det redan ett etablerat industriellt
samarbete mellan företag i EG och EFTA. (Sverige och den västeuropeis-
ka integrationen, regeringens proposition 1987/88:66)
- 1984 (dec.) Rundabordsindustrialisterna presenterade genom sin ordför-
ande projektförslagen om Västeuropas "Felande Länkar". Scandinavi-
an Link, motorvägssystemet för linjen Oslo-Hamburg lanseras.
 - 1985 (jan.) Uddevallapaketen presenterades: ny Volvofabrik samt en
motorvägsbyggnation för väg E6, Stora Höga - Uddevalla.
 - 1985 (vid flera tillfällen under våren) Finansminister Kjell-Olof Feldt
reste till OECD-ministrarnas möte på olika platser i Västeuropa som
ambassadör för ScanLink-projektet. Statsrådet propagerade för liknande
satsningar för övriga länder för att få fart på tillväxten. Under Erik
Åsbrinks ledning pågick ett utredningsarbete på finansdepartementet för
att bl.a. samordna ScanLink-planerna med den nordiska Handlingspla-
nen för ekonomisk utveckling. Gruppen med den tyngsta utredningsbör-
dan gick under beteckningen "Gyllenhammargruppen" under ledning av
Åsbrink.
 - 1986 (okt.) Prometheus' program startade med bilkoncerner, regeringar
och forskningsinstitut som inblandade parter.
 - 1986 begärde STU hjälp av televerket för att kunna gå vidare på ett
IT-program för systemtillämpningar: dator-, styr- och kommunikations-
system och dessas basteknologier. ASEA, Ericsson, Saab/Combitech,
Volvo, FFV m.fl. kontaktades. En handläggare på industridepartementet
tog över beredningen. För att lösa finansieringsfrågan ingrep snart
försvarsmyndigheterna och utlovade ett visst stöd i ett nationellt IT-
program. Televerket gav liknande löften och under press omdisponerade
industriministern anslag från Statens Industrifond.
 - 1987 (våren) Regeringen lade fram sin näringspolitiska proposition, där
ett IT-program återfinns som ett huvudförslag, uppdelat i ett IT 2, IT 3
och IT 4, med modell från NMP.
 - 1987 (sommaren) Den s.k. IT-delegationen tillsattes med uppdrag från
regeringen att utarbeta en plan för industriella utvecklingsprojekt inom
informationsteknologin (IT 4). Delegationens ordförande är STU:s
generaldirektör Sigvard Tomner. Ingår gör också generaldirektörerna
Tony Hagström (televerket), Carl-Olof Ternryd (FMV) och Claes
Örtendahl (statskontoret) samt direktörerna Per Ove Morberg (AB
Bofors), Harald Schröder (Saab-Scania), Bengt Kredell (ASEA Brown
Boveri), Lars Ramqvist (Ericsson) samt Anders Tollsten (Sveriges
Mekanförbund). Kanslirådet Per Strangert representerar industridepar-
tementet.
 - 1987 (dec.) Regeringen lade fram sitt förslag till svensk EG-anpassning i
dokumentet "Sverige och den västeuropeiska integrationen" (prop.
1987/88:66). FoU-samarbete och kommunikationer upptar en stor del av
materialet. Regeringen aviserade här nya öppningar för deltagande i bl.a.
EG:s ESPRIT-program.

- 1988 Regeringen presenterade sin omfattande trafikproposition "Trafikpolitiken inför 90-talet", 1987/88:50, vilken innebär en helt ny strategi och ett långsiktigt förslag med inriktning på omfattande förändringar av infrastrukturen. SJ sprängs i ett Affärs-SJ och ett nyinrättat Banverk. Regeringen talar i propositionen för första gången om vägpolitiken och bilismen med ord som "en ny fas i utvecklingen" och om "intelligenta fordon på intelligenta vägar". De återfinns ordagrant i en av de underlagsrapporter som beställdes av departementet. Där fanns också för första gången de scenarier som beskriver bilismens nästa fas i skepnad av en svensk Prometheus i en totalintegrerad europeisk massbilism.
- 1989 IT-delegationen anordnar den första IT 4-konferensen.

Mot. 1988/89
N368

Transporttekniska system; Prometheus

IT 4-planen ger följande beskrivning:

- Man kan särskilja flera olika systemnivåer i ett framtida väginformations-system. Den lägsta nivån är ny elektronisk utrustning i fordonet som autonom enhet. Med hjälp av olika sensorer och ett databehandlingssystem förser man föraren med information om vägtrafiken och vilka hinder som föreligger. Nästa nivå är att införa telekommunikation mellan fordon och andra trafikanter i ett närområde. Den övergripande nivån skulle bli trafikledningssystem inom städer, regioner och hela "trafikområdet", exempelvis Europa, på samma sätt som det i dag finns lufttrafikledningssystem.
- Aktiviteter finns runt om i världen för att införa dylika system. I Europa har EG inom sitt ramprogram för FoU initierat forskningsprogrammet DRIVE, som nu genomgår en definitionsfas och vars verksamhet koncentreras till den övergripande systemnivån och infrastrukturen.
- Bilindustrin i Europa har inom ramen för Eureka tagit initiativ till ett mångårigt experiment- och demonstrationsprogram, Prometheus, i vilket även myndigheter, universitet och elektronikindustrin deltar. Det långsiktiga syftet med Prometheus är att skapa ett gemensamt europeiskt trafiksystem.
- För att Prometheus skall kunna förverkligas krävs insatser inom bl.a. områdena kunskapsbaserade system, kommunikation och mikroelektronik. Detta är en standardiseringsuppgift som kräver ett ökat samarbete och samförstånd mellan Europas nationer.

Det statliga vägverket har under flera år varit engagerat i Prometheus. Det sägs i ett osignerat PM att vägverket lovat fortsatt stöd. Där heter det också att "Även om FMV ej är intressent finnes möjligheter till synergieffekter med flera projekt inom FöIT." Om STU: "Genom projektets europeiska samarbete inom industrin och forskarsamhället kan de svenska programmen 'Ny teknik' och 'Ny kunskap' berikas."

Organisationen kring detta IT 4-projekt är gjord efter modell från olika andra samordnade EG-projekt. Företagen som deltar som forskningspart betalar tillsammans motsvarande summa som staten i de olika FoU-insatserna. Så gör enligt uppgift även de svenska, Volvo, Saab-Scania, Philips Kistaindustrier, Teli AB m.fl. som ingår i Prometheus.

Inom Sverige finns ett flertal industrier uppbyggda omkring sensorsystem-produkter. Dessa intar i flera fall en framskjuten position internationellt. Flera exempel finns, bl.a. inom försvarsindustrin. Med hänsyn till de stora ansträngningar som görs internationellt inom forskning och utveckling är det angeläget att undersöka möjligheterna att inom IT 4-programmets ram etablera projekt inom detta område.

En sida av denna typ av projekt är att ett industriellt och internationellt samarbete skall ske under "konkurrens", men trots detta leda till att resp. involverat företag utvecklas mot allt större specialisering. Denna arbetsdelning innebär i sin tur att de största företagens internationella styrka växer inom resp. område och företagskoncentrationen ökar. Verkligheten har bekräftat att så sker.

Sveriges regering har visat ett närmast panikartat intresse för att ta sig in i det teknologiska FoU-samarbetet i Västeuropa och EG. Men via ESPRIT har det visat sig svårt. Eureka-forskningen blev därför en inkörsport med hjälp av dåvarande ordföranden i Rundabordsindustrialisternas klubb, Volvochefen P G Gyllenhammar. Ett av projekten på IT-området bygger helt följdriktigt på de västeuropeiska bilfabrikanternas IT-förslag, döpt till Prometheus. Samtliga företag tillhör den grupp av koncerner som anslutit sig till Davignons ursprungliga Rundabordsgrupp för elektronikindustrin.

Den övernationella organisationen för bilindustrins och länderregeringarnas (EG, EFTA) teknologiska samarbete arrangerar egna kongresser. I vårt land heter projektorganisationen "Svenska Prometheus". Den presenterar sin vision på följande sätt (i en inte helt färsk PM):

Förarna kommer att få stöd av "tänkande datorer", som installeras i bilen. Dessa är programmerade med "strategier" för att kunna hjälpa föraren att bemästra kritiska situationer, som i annat fall kan sluta med en olycka.... Då motorvägar erbjuder relativt enkla förhållanden för datainsamling, handlar en av Prometheus modellstudier om den olycksfria motorvägen.... High-tech till lågt pris kan bara bli verklighet vid massproduktion, eftersom utvecklingskostnaderna då blir låga.... Bland experterna fanns Europas bästa vetenskapsmän och ingenjörer från områden som elektronik, bilteknik och trafikstyrning.

Vpk delar inte IT-delegationens entusiasm och förhoppningar på ett fortsatt internationellt FoU-engagemang på ovan nämnda grunder. Dessutom anser vi att forskning och utveckling på ett område som gynnar och stärker bilismen och det bilindustriella komplexet måste stoppas med hänvisning till hänsynen till människors miljö och hälsa. Prometheus är ett systemprojekt som är främmande sett ur såväl politiska som etiska aspekter.

Prometheus var enligt mytologin den gud som gav åt människorna livskvaliteter som solen och kulturen. I våra dagar har den sägenomspunne bestulits på sitt namn för att tjäna ett datoriserat bilismprojekt, som snarare för tanken till monsterlika än till gudalika varelser. Det är därtill en otillständigt dyr satsning, som om den över huvud taget skall tillåtas bör betalas av de rika koncerner som är upphovsmän till projektet. Denna uppfattning har framförts av Landsorganisationen (LO) i ett remissyttande.

Vpk kräver att projektet avbryts omgående samt att allt statligt engagemang upphör.

Mot. 1988/89
N368

Vpk kräver att riksdagen ges tillfälle att granska och ompröva hela IT 4-programmet och dess inriktning.

Vpk kräver att alla de resurser, som enligt regeringens planer skall anslås till projekt av ovan nämnda slag, rimligtvis måste överföras till forskningsprojekt som gynnar miljövänliga kollektivtrafiksystem. Vi har i våra trafikpolitiska motioner konkreta förslag på sådana lämpliga satsningar som gynnar flertalet i stället för de transnationella koncernerna. Vpk anser att det internationella samarbetet på forsknings- och transportområdet snarast bör inriktas på visionen om ett alleuropeiskt järnvägssystem.

Vpk ställer frågan om det i det tysta pågår ett militärindustriellt forskningspådrag som innebär intima samarbetsformer inom EG:s och Eurekas ram, och vars syften kan stå i strid med Sveriges proklamerade alliansfrihet.

Vpk menar att de försök till beskrivning, referat och analys som gjorts i denna motion pekar på att regeringen agerar i strid mot riksdagsbeslutet våren 1988, där det hette att alla departement *utom försvarsdepartementet* skall delta i det västeuropeiska integrationsarbetet.

Enligt vpk får det inte finnas minsta tvekan om karaktären på det integrationsarbete som pågår. Vi har i en särskild partimotion om EG berört denna och övriga frågor.

Hemställan

Mot bakgrund av det anförda hemställs

[att riksdagen beslutar att omgående avbryta allt statligt engagemang i projektet Prometheus samt att projektet omgående avbryts,¹⁾

att riksdagen hos regeringen begär att IT 4-programmet framläggs för granskning och omprövning i riksdagen,

[att riksdagen beslutar att de resurser som i dag används till projekt av ovan nämnda slag skall överföras till forskningsprojekt som gynnar miljövänliga kollektivtrafiksystem,¹⁾

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om riksdagsbeslutet som säger att alla departement utom försvarsdepartementet skall delta i det västeuropeiska integrationsarbetet²]. Mot. 1988/89 N368

Stockholm den 25 januari 1989

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Hans Petersson (vpk)

Viola Claesson (vpk)

¹ 1988/89:T926

² 1988/89:U608